

ЗАСТОСУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

APPLICATION OF SOCIAL RESPONSIBILITY CONCEPT AS A MECHANISM OF ECONOMIC SAFETY AT AN ENTERPRISE

Юр'єва І.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічного аналізу та обліку,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

У статті розглянуто проблеми застосування концепції соціальної відповідальності як механізму забезпечення економічної безпеки підприємства, необхідності впровадження принципів соціальної відповідальності на підприємстві. Надано класифікацію визначень концепції соціальної відповідальності підприємства. Визначено необхідність упровадження принципів механізму соціальної відповідальності в контексті системи економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: соціальна відповідальність, економічна безпека, підприємство, механізм, концепція, проблема, система, етап, рівень, внутрішня погроза, зовнішня погроза, управління, організація, відносини, принципи.

В статье рассмотрены проблемы применения концепции социальной ответственности как механизма обеспечения экономической безопасности предприятия, необходимости внедрения принципов социальной ответственности на предприятии. Представлена классификация определений концепции социальной ответственности предприятия. Определена необходимость внедрения механизма социальной ответственности в контексте системы экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: социальная ответственность, экономическая безопасность, предприятие, механизм, концепция, проблема, система, этап, уровень, внутренняя угроза, внешняя угроза, управление, организация, отношения, принципы.

The issue of applying social responsibility concept as a mechanism of economic safety at an enterprise has been considered, as well as the necessity for implementing principles of social responsibility. Classification of definitions of social responsibility at an enterprise has been carried out. The necessity of implementing principles of social responsibility mechanism in the context of economic safety at an enterprise was identified.

Keywords: social responsibility, economic safety, enterprise, mechanism, concept, problem, system, stage, level, inner threat, external threat, management, organization, relations, principle.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Застосування концепції соціальної відповідальності як механізму забезпечення економічної безпеки підприємства розглядається як необхідний етап дослідження проблем, що мають місце у процесі життєдіяльності системи забезпечення соціального управління та економічної безпеки на підприємстві, які відображають певне загальне співвідношення між особистістю, групою та суспільством. Сутність концепції полягає у тому, що між суспільством та працівниками підприємства існує взаємозв'язок, який, своєю чергою, є запобіжником економічної безпеки підприємства. З одного боку, суспільство покладає на персонал підприємства обов'язок вчиняти соціально корисні вчинки, а

з іншого – воно зобов'язане сприяти суб'єкту у здійсненні ним своїх прав та обов'язків та несе за це відповідальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Розв'язанням проблем із запровадження концепції соціальної відповідальності як механізму забезпечення економічної безпеки на підприємствах висвітлено в роботах багатьох провідних вітчизняних та зарубіжних учених. Значну їх кількість присвячено питанням соціальної відповідальності та економічної безпеки на різних рівнях. Теоретичні та практичні питання застосування концепції соціальної відповідальності як механізму забезпечення економічної безпеки підприємства знайшли відображення в роботах В. Апо-

пія, К. Девіса, С. Задека, Е. Карнегі, Г. Ленсена, М. Фрідмена, О. Шелдона, А. Базилюка, Г. Башняніна, М. Бутко, В. Воробей, С. Ілляшенко, С. Князь, О. Кузьміна, А. Садекова, М. Стародубської, М. Туган-Барановського, В.М. Шаповал, С.Н. Ільяшенка, А. Одінцева, В. Волошина, О. Ареф'єва, Д. Ковальова, С. Покропивного, Т. Васильцева та ін. Внесок у дослідження економічної безпеки підприємства зробили відомі вчені-економісти: Г. Козаченко, В. Пономарьов, О. Ляшенко, В. Тамбовцев, Р. Дацків, І. Плетникова, В. Шликов, А. Кірієнко. У спеціалізованій літературі також проводилося дослідження взаємоузгодження концепції соціальної відповідальності як механізму забезпечення економічної безпеки підприємства, де було визначено, що соціальна відповідальність спрямована насамперед на діалектичний взаємозв'язок між особою та суспільством, яке характеризується взаємними правами та обов'язками з виконання приписів соціальних норм та покладенням різноманітних засобів впливу у разі її порушення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Із аналітичних завдань, які потребують подальшого дослідження з точки зору запровадження концепції соціальної відповідальності як механізму забезпечення економічної безпеки на підприємствах, є такі: соціальне партнерство як інструмент формування соціальної відповідальності; внутрішня направленість корпоративної соціальної відповідальності; формування відносин бізнесу із зовнішніми організаціями на засадах соціальної відповідальності; оцінювання ефективності соціальної відповідальності як діючого механізму економічної безпеки підприємств.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Для запровадження концепції соціальної відповідальності як механізму забезпечення економічної безпеки на підприємствах необхідно розглянути систему соціальної відповідальності, будувати систему соціальної відповідальності, управління основних принципів соціальної відповідальності, які забезпечують економічну безпеку підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Соціальна відповідальність об'єднує, інтегрує суспільні процеси в єдину, цілісну систему, що дає змогу визначити її як загальну ознаку соціальних явищ, як усебічний соціальний інтегратор. Відповідальність, яка ініціюється законодавчо, має на увазі необхідність дотримання підприємцями правових норм ринкової економіки, в яких зафіксовано суспільні очікування, відповідність їх діяльності цим очікуванням. Відповідальність ініціюється моральними нормами, вимагає від підприємців відповідності очікуванням суспільства, не зафіксованим у правових нормах, але заснованим на нормах моралі. Правова відповідальність відбиває відпо-

відність бізнесу формальним правилам і інститутам, а етична відповідальність – неформальним. Під системою соціальної відповідальності розуміється сукупність функцій та повноважень, які необхідні для здійснення управлінського впливу, у тому числі і соціального. Система соціального управління повинна будуватися з урахування таких основних принципів: функціональної інтеграції (соціальне управління не може бути ефективним, якщо воно спиратиметься тільки на розв'язування оперативних та тактичних завдань); необхідно весь менеджмент підприємства, всі його функції орієнтувати на соціальну відповідальність, а в разі виникнення ознак кризового стану – на їх локалізацію, що забезпечить економічну безпеку; професіоналізму, що передбачає наявність спеціальної підготовки тих осіб, які приймають на себе відповідальність за дієвість соціального управління, опанування певних знань та навичок для безпосереднього проведення або управління цією роботою; відповідальності за наслідки рішень, які приймаються, насамперед фінансових; оптимального співвідношення централізму та децентралізму у прийнятті відповідних рішень, максимальне залучення персоналу підприємства, яке опинилося в кризовому стані, до розробки та впровадження соціальних заходів.

Вимоги до системи управління підприємством зумовлені концепцією його соціальної відповідальності та економічної безпеки, яка сприяє сталому розвитку, у тому числі здоров'ю і добробуту суспільства; зважає на очікування зацікавлених сторін; відповідає чинному законодавству і міжнародним нормам поведінки; інтегрована у діяльність організації та практикується в її відносинах.

Соціальна відповідальність – це концепція, що заохочує компанії враховувати інтереси суспільства, беручи на себе відповідальність за вплив діяльності компанії на споживачів, працівників, громади та навколишнє середовище в усіх аспектах своєї діяльності.

Соціальна відповідальність бізнесу є добровільною діяльністю компанії приватного і державного секторів, спрямованою на дотримання високих стандартів операційної та виробничої діяльності, соціальних стандартів та якості роботи з персоналом, мінімізацію шкідливого впливу на навколишнє середовище тощо, для вирівнювання наявних економічних і соціальних диспропорцій; створення довірливих взаємовідносин між бізнесом, суспільством і державою; покращання результативності бізнесу та показників прибутковості у довгостроковому періоді. Основними характеристиками соціальної відповідальності є: добровільність; інтегрованість у бізнес-стратегію організації, компанії; системність; користь для всіх сторін: співробітників, споживачів, акціонерів, громади тощо, а також для самого підприємства; внесок у процес сталого розвитку.

Соціальна відповідальність бізнесу містить у собі процедури і практики компаній із семи аспектів діяльності: організаційне управління; права людини; трудові відносини; етична операційна діяльність; захист навколишнього середовища; захист прав споживачів; розвиток місцевих громад і співпраця з ними.

Значення економічної безпеки в діяльності підприємства дуже важливе і покликане зіграти чільну роль у забезпеченні позитивної динаміки його розвитку, що можливо за дотримання низки вимог до системи соціального управління підприємством, зумовлених концепцією соціальної відповідальності та економічної безпеки підприємства. Кожна людина має своє уявлення про особисту соціальну відповідальність, яка визначається її цінностями, настановами, сформованими завдяки родині, суспільству, державі, освіті, діяльності тощо та вилася у певну соціальну поведінку. Відповідальність за себе та свої дії посіла перше місце через розуміння її впливу на інші складники прояву соціальної відповідальності людини – за роботу, близьких, суспільство та людство – відповідальність за життя, природу, майбутнє покоління, свою країну, моральний образ, дані обіцянки, а також внутрішні переконання та цінності людини. Соціальна відповідальність особистості є тією базою, що формує соціальну відповідальність бізнесу, держави, суспільства. Вона зумовлює форми прояву і реалізації принципу соціальної відповідальності людини. На думку експертів, передусім це виконання зобов'язань перед собою, членами родини, колективом і суспільством (86,7%), дотримання правових і соціальних норм (57,6%), що закріплюються у соціально відповідальній поведінці (41,8%), сумлінному ставленні до праці, обов'язків, відданості дорученій справі та приводить до розвитку моральних якостей особистості – чесності, обов'язковості, надійності (31,6%).

Прояви соціальної відповідальності людини: постійний особистісний розвиток; високий професіоналізм, якості працівника; готовність брати на себе відповідальність за свою сім'ю, розвиток міста, регіону, країни; адекватна поведінка, допомога слабким, бажання відрізнитися, формування позитивного особистісного іміджу; діяльність, яка відповідає вимогам суспільства і відповідним чином оцінюється самою особистістю; поведінка, яка не завдає шкоди здоров'ю людей та природі, не сприяє скороченню життя; екологічна відповідальність; сталий розвиток.

Соціальна відповідальність виступає соціальним механізмом контролю принципів економічної безпеки підприємств, який складається з: архаїчного елемента, який включає менталітет, традиції, звичаї, норми; соціального елемента, який включає зовнішні норми, правила, закони; світоглядного елемента, що складається із цінностей, настанов, моральних принципів та переконань. Доцільно до визначених

включити інституціональний елемент, основу якого становить інституціональний механізм втілення та реалізації соціальної відповідальності. Будучи елементом соціальної структури особистості, соціальна відповідальність відтворює всю визначену систему. На розвиток соціальної відповідальності впливають різні соціальні інститути – від мікро- (родина, трудовий колектив, формальні та неформальні соціальні групи), мезо- (система середньої, спеціальної, вищої освіти, засоби масової інформації, органи влади, правоохоронні органи, громадські та професійні організації, об'єднання) до макрорівня (держава, органи та інститути влади).

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, концепція соціальної відповідальності має кілька складників. По-перше, соціальна відповідальність бізнесу – відповідальне ставлення будь-якої компанії до свого продукту або послуги, до споживачів, працівників, партнерів; активна соціальна позиція компанії, що полягає в гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством, участі у вирішенні найгостріших соціальних проблем. По-друге, соціальна відповідальність – це відповідальність тих, хто приймає бізнес-рішення, за тих, на кого безпосередньо чи опосередковано ці рішення впливають. По-третє, соціальна відповідальність виступає соціальним механізмом контролю принципів економічної безпеки підприємств. По-четверте, соціальна відповідальність бізнесу містить у собі процедури і практики компаній із семи аспектів діяльності: організаційного управління; прав людини; трудових відносин; етичної операційної діяльності; захисту навколишнього середовища; захисту прав споживачів; розвитку місцевих громад і співпраці з ними. Криза цінностей у суспільстві знищує принципи економічної безпеки на підприємстві, це: корупція, основною цінністю стали гроші та нажива; повне свідоме знищення виховного складника системи неперервної якісної освіти, підвищення кваліфікації; приклад безвідповідальності влади і бізнесу та подвійних стандартів; аморальності; відсутність соціального запиту «хворого» суспільства на соціально відповідальну поведінку; нерозвиненість традицій соціальної відповідальності. Спрацьовує механізм неупорядкованості в системі суспільних відносин, їх суперечливість, що поглиблюється нестабільними соціальними умовами і призводить до значного зниження соціальних стандартів, звуження інформаційно-комунікаційних відносин, зниження організаційної культури, вибору помилкових поведінкових стратегій.

Щоб вчасно запровадити концепції соціальної відповідальності як механізм забезпечення економічної безпеки на підприємствах, необхідно ідентифікувати модель, систему, етапи корпоративної соціальної відповідальності в контексті економічної безпеки підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антикризове управління на вітчизняних та закордонних підприємствах: теорія, діагностика кризового стану, соціально-економічний аспект управління: монографія / О.І. Линник, Р.Ф. Смолвик, І.А. Юр'єва. – Харків: НТУ «ХПІ», 2012. – 543 с.
2. Юр'єва І.А., Побережна Н.М. Дослідження та оптимізація економічних процесів: [монографія] / І.А. Юр'єва, Н.М. Побережна; за ред. О.В. Манойленко. – Х.: Щедра садиба плюс, 2014. – С. 412–431.
3. Іващенко О.В., Гельман В.М. Фінансово-економічна безпека держави / О.В. Іващенко, В.М. Гельман // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 2(1). – С. 121–131 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpstdau_2013_2\(1\)_16.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpstdau_2013_2(1)_16.pdf).
4. Васильців Т.Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: [монографія] / Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, О.Р. Бойкевич, В.В. Каркавчук; за ред. Т.Г. Васильціва. – Львів: Видавництво, 2012. – 386 с.
5. Дослідження формування корпоративного середовища соціальної відповідальності підприємства: [монографія] / І. Юр'єва, А. Олейнікова, В. Бойко; за ред. О.В. Манойленко. – Х.: Щедра садиба плюс, 2015. – С. 209–223
6. Юр'єва І.А. Антикризове управління підприємством / Н.Ю. Єршова, О.В. Портная; уклад. І.А. Юр'єва. – Львів: Магнолія 2006, 2013. – 283 с.
7. Дослідження рівнів організаційної культури як чинник соціальної відповідальності підприємств / І. Юр'єва, А. Олейнікова, В. Бойко // Матеріали 11-й міжнародної научно-практичної конференції «Исследования и оптимизация экономических процессов «Оптимум-2015»», (Харьков, 7–9 декабря, 2015 г.). – С. 236–238.
8. Юр'єва І.А. Механізм інвестиційного забезпечення економічної безпеки підприємства / І.А. Юр'єва // Вісник НТУ «ХПІ». Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ, 2013. – № 1040. – С. 186–190.